

Şiir Nedir Ne Değildir

– M.Nihat Malkoç · 18 Mayıs 2009

ŞİİR NEDİR?... NE DEĞİLDİR?

M.NİHAT MALKOÇ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran hususiyetlerin başında düşünme kabiliyeti gelmektedir. İnsan düşünen bir varlıktır; irade sahibidir. Bunun dışında pek çok özelliğimiz hayvanîdir. Yemek yemek, uyumak, korkmak, acıkmak, üzölmek, yorulmak, hastalanmak, sevmek, ölmek... Bunlar diğer varlıklarla ortak unsurlarımız...

İnsan duygusal bir varlıktır. Yaşadığımız her hadise bizi az veya çok etkiler. Biz hissetmesek de bazı şeyler şuur altımıza yerleşir. Bunlar zamanla birikir; adeta kuluçkaya yatar ve vakti gelince çıkıverir. Şiirin altyapısını da içselleştirdiğimiz hissiyat oluşturur.

İçselleştirdiklerimiz vakti gelince sözcüklere dökölür. Şiir de böyle oluşur insan ruhunda. Yaşadıklarımız bizi bir noktaya kadar getirir. Hissimizin ve fikrimizin ince gülünü derme faslı başlar. Kelimeler boğazımıza düğümlendiğinde şiirin doğum sancılarını hissederiz belleğimizde. Bu bir süreçtir elbette. Nasıl ki bir çocuk doğmak için dokuz ayı beklerse şiir de olgunlaşmak için o sürecin geçmesini bekler. Fakat doğumun süresi dokuz ayla sınırlı olmasına rağmen şiirin şekillenmesinin vakti yürekten yüreğe değişiklikler arz eder.

Şiirin muhtevasını gönöl dünyamızda pişiririz evvelâ... Bu belli bir aşamadan sonra kaynama noktasına gelir. İçimizi yakar adeta... Bir köz misali kavurur hayallerimizi. Dışarı atmaktan başka bir hâl çaresi yoktur bu yangından kurtulmak için... Ve sonunda içimizi yakan duygular nur topu gibi doğar cemiyetin muhayyilesine... Artık toplumun ortak hafızası olmuştur bu dizeler... Kime uyarısa onu ifade ederler. Anonim bir hâl alırlar sağnak sağnak...

Şiirin olgunlaşması için tabir caizse belli bir kuluçka devresi geçmelidir. Günümüzde bilinçaltında yeterince olgunlaşmadan doğan şiirler az değildir. Her zaman gebeler düşük yapmaz ya!... Bazen de şairler düşük yapar ve düşük şiirler doğurur. Nasıl ki vaktinden evvel doğan çocuklar cılız ve güçsüz olursa, gerekli süreci tamamlamadan, erken doğan şiirler de cılız ve etkisiz olur. Varlıkları hissedilmez. Bırakın toplumu, önünü bile aydınlatamazlar.

Şiirin ne olup ne olmadığı yüzyıllardan beri tartışıla gelmiştir. Şiiri tanımlamak bir ihtiyaç mıdır? Önce bunu konuşup açıklığa kavuşturmak lâzımdır. Bence tanımlar kitabî sözlerdir. Çok bağlayıcı yanları da yoktur. Şiir tanımlanmaz, yaşanır kanaatimce.

Şiirde esas olan sıradanlığı aşip edebî ve ebedî sözler yakalamaktır. Edebiyatın kökü de edepten gelir zaten... Fakat günümüzde edepten nasibini almayan bir kısım güruh edepsiz edebiyatın peşindedir. Bu da ayrı bir yaramızdır. Deşmeyelim isterseniz...

Şiirde gizlilik esastır. Düzyazıdan farkı da budur zaten... Düzyazıda sözler aşikâr söylenir. Oysa şiir imajlar ve imgeler sağanağıdır. Şiir imge yelpazesidir; sözü perde arkasından söylemektir. Fakat bu hususta da ölçüyü asla kaçırmamak lâzımdır. Yazdığınız şiiri sadece siz anlamlandırabiliyorsanız bu işte bir sakatlık var demektir. Geçmişte Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti Edebiyat Toplulukları bu hataya düşmüş, "Sanat şahsî ve muhteremdir" diyerek aşırı derecede kapalı, soyut ve şifreli şiirler yazmışlardır. Yazdıklarına kendileri de bir anlam verememiştir. Bu mesnetsiz, tutarsız tavır ve yaklaşım onları toplumdan iyice koparmıştır. Ahmet Haşim bunlardan birisidir. Haşim, şiirde soyutlamanın dozunu ayarlayabilseydi günümüzde sevilen şairler listesinin başına yazdırırdı adını...

Demek ki hiçbir şeyde ifrat ve tefrite(aşırı uçlara) kaçmamalıyız. İtidalli hareket etmek en doğru olanıdır. Günümüzde aşırı derecede anlaşılmaz(muğlâk) şiirler yazılıyor. Biraz abes olacak ama yazan da yazdıklarından bir şey çıkaramıyor doğrusu... Maalesef bu tarz şiirler daha çok tutuluyor. Güzel oldukları için mi? Hayır... Anlaşılmaz oldukları için beğeniliyorlar. Şair yazmışsa bir bildiği vardır kanaati dolaşıyor zihinlerde... Kerameti kendinden menkul dedikleri bu olsa gerek. Oysa kazın ayağı hiç de öyle değil.

16. yüzyılın büyük şiir üstadı Fuzulî: "İlimsiz şiir, harcı ve hesabı olmayan duvar gibidir" demiş... Demek ki şiir bir hesabın ürünüdür. Kelimeleri iktisatlı kullanmaktır şiir... Az kelimeyle çok şey ifade etme sırrı... Bu sırta erenler ancak şair sıfatıyla tavsif olunmaya hak kazanırlar. Şairlik anlamı iyice yoğunlaştırıp adeta preslemek eylemi...

Şiir yazmak için bir yerlerden ruhsat almaya gerek yok elbette... Kimsenin şiir yazmasını engelleyemeyiz; engellememeliyiz de... Şiirle meşgul olanların sayısındaki artış bizi ancak mutlu eder. Fakat bu işte iddialı olduğunuzu söylüyorsanız attığınız adımlara dikkat etmelisiniz. Bektaşî misali, şiiri "Ben yazdım oldu" basitliğine indirgeyemezsiniz.

Eskiden beri süregelen bir tartışma vardır: "Şiir yazıldığı dilin haricinde başka bir dile çevrilebilir mi?" Çevirirsen çevrilir de bu şiirin posası olur; özü kaybolur. Çünkü şiir yazıldığı dilin armonisiyle güzelleşir. Şiirin estetiği kelimelerin müzikalitesini yakalamakla sağlanır. Balık nasıl denizden çıkarıldıktan sonra yaşayamazsa şiir de yazıldığı dilin haricinde bir lisana çevrildiğinde yaşamaz. Ölü balık misali bir ucube olmaktan öteye gidemez.

Bunun yanında şiiri düz yazıya çevirmek de muhaldir. Şiir dili sıradan bir dil değildir. Onun kendine mahsus incelikleri vardır. Şiir düzyazıya çevrilemez. Çünkü şiiri şiir yapan sadece mânâ değildir. Kelimelerin birbirleriyle uyumu, müzikalitesi ve derinliği de önemlidir.

İlmek ilmek dokunur şiir... Tabir caizse kelimeler ipliktir, yündür. Şiir o yünden dokunan rengârenk kazaktır. İplik tek başına bir anlam ve güzellik arz etmediği gibi kelimeler de yerli yerinde olmadıktan, yan yana gelmedikten sonra bir değer ve güzellik kazanmaz. İşin sırrı tertip ve nizamda gizlidir. Kelimeleri bir sihirbaz gibi dizmektir gerçek şairlik.

Demek ki şiirde de bizi bağlayan unsurlar vardır. Kendimizi koyveremeyiz sınırsızca... Aksi hâlde yazdıklarımız estetikten mahrum, sıradan kelime yığınları olmanın ötesine geçemez. Böyle karalamalar da zamana yenilir, çabucak unutulur.

Şiirde anlatılanlar kelimelerin izdüşümüdür. Dolaylı anlatımın en güzelidir şiir... Aklımızı hayallere teslim etmektir bir bakıma... Duyguların kılavuzluğunda sonsuzluğa akmaktır şiir işçiliği. Şairlik hayali direksiyon başına geçirip akli ona muavin yapmaktır bir başka anlatımla. Zira şiir hayallerle kurulur; fakat hayallerin çıkmaza sürüklendiği hissiyatın kör kavşağında akıl onun elinden tutarak bir çeşit muavinlik vazifesi görür.

Özetlemek gerekirse Friedrich Hegel'in de belirttiği gibi şiir güzel sanatların en üstünü ve en zor olanıdır. Bazılarının dediği gibi boş zamanlarımızı değerlendirmek için düşünülen bir uğraş değildir. Şiiri çerez çitlatmak misali boş zamanların uğraşı olarak görenler sözün derinliğinde bocalayan ve boğulan zavallılardır. Onlar zamana yenilmeye de mahkûmdurlar.